

John Updike: vertalingen van zijn poëzie en verhalen

Poetry Talk: zondag 13 juni, 19.15 uur ► foyer

Van de vorig jaar overleden Amerikaanse schrijver John Updike zijn vooral zijn romans en verhalen bekend. Tijdens het Poetry International Festival publiceert Uitgeverij De Arbeiderspers echter niet alleen de verhalenbundel *De tranen van mijn vader*, maar ook de poëziebundel *Eindpunt* van de prozaïst-dichter. Waar en wanneer kan dat beter dan voorafgaand aan een Poetry-avond waarop de relatie tussen poëzie en proza centraal staat? Updike-fan Joost Zwagerman voert u enthousiast mee in zijn waardering voor Updikes werk en reikt het eerste exemplaar van *Eindpunt* uit aan poëzievertaler Rob Schouten en dat van *De tranen van mijn vader* aan prozavertaler Auke Leistra.

Vliegenvangers van de verbeelding

Door Mischa Andriessen

Het behaagt dichter en essayist Charles Simic om raadsels raadselachtiger te maken en met schrijnend heldere zinnen een groter mysterie te scheppen. Het essay ‘Prozapoëzie’ dat hij op uitnodiging van Poetry International schreef en dat is gepubliceerd in de festivalbloemlezing *Hotel Parnassus*, begint met de verzuchting: ‘Prozapoëzie bestaat al bijna twee eeuwen en nog steeds is er niemand in geslaagd fatsoenlijk uit te leggen wat het is.’ Wie het werk van de in 1938 in Belgrado geboren, maar al jaren in de Verenigde Staten wonende en werkende Simic kent, weet dat hij een dergelijk essay schrijft vanuit zijn fascinatie voor het ongrijpbare. Hij cirkelt rond het mysterie en zelfs als hij een poging onderneemt om aan het wezen ervan te raken, laat hij het mysterie toch intact.

In 1990 kreeg Simic de roemruchte Pulitzerprijs voor zijn bundel prozagedichten *The World Doesn’t End*. Zoals hij in het eerder genoemde essay beschrijft, ontlokte die toekenning destijds veel kritiek. Op de inhoud van de verwijten gaat hij in zijn essay niet in, maar in een interview stelt hij dat zijn prozagedichten door conservatieve critici niet als poëzie werden gezien: ‘Poëzie heeft strofen en een metrum, prozapoëzie is gewoon proza en het is schandalig om dat te bekronen als poëzie.’

Destijds voelde Simic geen behoefte om zich te verdedigen. Een beschrijving van de manier waarop de gedichten in *The World Doesn’t End* tot stand waren gekomen, zou zijn criticasters alleen maar kwader maken, schrijft hij in zijn opstel. Daarin biecht hij nu pas op hoe hij tot het schrijven van prozagedichten kwam: ‘Ik kende een paar tijdgenoten die prozagedichten schreven en ik hield van wat zij schreven, maar voor mij ging het schrijven van poëzie altijd over vorm en de strijd om woorden in een regel of een strofe in te passen.’ Hoe ogenschijnlijk laconiek ook beschreven, Simic rakelt hier een essentieel punt op: het vormaspect. Hoe kunnen gedichten die er niet uitzien als gedichten toch gedichten zijn? Voor sommigen is het glashelder: gedichten zijn vormvast, prozagedichten vormeloos. Recent stapte Frits Bolkestein uit de jury van de Ida Gerhardtpoëzieprijs vanwege onenigheid over de keuze voor Alfred Schaffer. Diens bekroonde bundel *Kooi* bevat immers ook prozagedichten en die kunnen volgens Bolkestein niet vormvast zijn.

Charles Simic © Pieter Vandermeer

Vanzelfsprekend is de vorm van prozapoëzie wel degelijk van belang. Voor Simic is de korte paragraaf de belangrijkste component van prozapoëzie gebleken. Hij ontdekte die vorm bij toeval, toen hij aantekeningen uit notieboekjes in de computer overzette. Hij herlas die korte prozafragmenten, raakte begeistert door hun klank en besefte zich dat ‘er een boek in zat.’ Het probleem hoe deze fragmenten moesten heten, deed zich pas voor toen ze gepubliceerd gingen worden. Simic in ‘Prozapoëzie’: ‘Noem ze niets,’ zei ik tegen mijn redacteur. ‘Je moet ze toch íets noemen,’ zei zij, ‘zodat de boekwinkel weet onder welke rubriek ze moeten komen te staan.’ Het is niet onwaarschijnlijk dat het werkelijk zo is gegaan, maar daarmee heeft Simic nog maar weinig losgelaten over wat hem toentertijd voor deze vorm won. Dat moet meer

Poëzie en proza: voordracht en debat

zondag 13 juni, 20.00 uur, vervolg om 21.30 uur ► grote zaal

Hassan El Ouazzani (Marokko) en Thomas McCarthy (Ierland) lezen hun werk en gaan met elkaar in gesprek. Over het verschil in opvatting tussen de Arabische en de Europese poëzietraditie waar het gaat over vorm en inhoud van het (proza)gedicht. Ook bespreken ze waarom sommige teksten zich moeilijk als proza, noch als poëzie, noch als prozapoëzie laat beschrijven. In het In het tweede uur gaan de dichters en tevens prozaschrijvers Joost Zwagerman, Tomas Lieske en Anneke Brassinga in debat over het prozagedicht en het onderscheid tussen proza en poëzie. Ze belichten hoe beide genres in hun werk gestalte krijgen. *Presentator en gespreksleider: Margot Dijkgraaf*

Joost Zwagerman

Tomas Lieske

Anneke Brassinga

zijn dan de manier waarop ze klonken. Zelfs wanneer hun grootste kracht in de klank school, dan nog zou er iets te zeggen moeten zijn over wat deze in korte paragrafen vervatte poëzie zo verleidelijk maakt. Zoals er ook iets te zeggen valt over waarom deze gedichten, die er uitzien als proza, toch onder de poëzie geschaard kunnen worden.

Voor hij die vraag begint te antwoorden, citeert Simic in zijn opstel een van de prozagedichten uit *The World Doesn’t End*.

‘Ik werd gestolen door de zigeuners. Mijn ouders stalen me meteen weer terug. Toen stalen de zigeuners me nog eens. Dit ging een tijdje zo door. Het ene moment lag ik in de woonwagen te zuigen aan de donkere tiet van mijn nieuwe moeder, het volgende zat ik aan de lange eetkamertafel met een zilveren lepel mijn ontbijt te nuttigen.

En nu was het de eerste dag van de lente. Een van mijn vaders zat in de badkuip te zingen; de andere was een levende mus aan het beschilderen in de kleuren van een tropische vogel.’

Vertaling: Peter Nijmeijer

Na in zijn essay aanvankelijk vooral omtrekkende bewegingen te hebben uitgevoerd, komt Simic na het citeren van dit prozagedicht ineens ter zake: ‘Het moeilijkste voor dichters is zichzelf te bevrijden van hun eigen, gebruikelijke manier om naar de wereld te kijken en manieren te vinden om zichzelf te verrassen. Dat is wat me in deze stukken beviel. Het leek alsof ze geen moeite hadden gekost en kwamen, net als alle prozagedichten, in wat James Tate ooit een “misleidend eenvoudige verpakking” noemde: de paragraaf.’

Juist uit die schijnbare eenvoud en het ogenschijnlijk gebrek aan focus op de vorm, haalt de prozapoëzie volgens Simic haar aantrekkingskracht. ‘Wat ons zo charmeert is haar onhandigheid, haar gebrek aan verwachting, of ambitie.’

Veel prozagedichten maken inderdaad een meer achteloze indruk dan andere gedichten, maar is die achteloosheid niet vooral suggestief, een vermomming eigenlijk? Simic: ‘Dat is moeilijk te beantwoorden. Ja, onbeholpenheid is een soort vermomming, maar aan de andere kant, vermoed ik, dat de meeste dichters er niets aan kunnen doen. Dat is waar het komische tevoorschijn komt. Bij het schrijven van een prozagedicht voelde ik me altijd als Buster Keaton of Chaplin die in een van die stomme komedies een eenvoudige opdracht proberen uit te voeren en het helemaal verkeerd doen.’

Opzet of niet, kan prozapoëzie door de andere vorm iets werkstelligen waar andere poëzie niet toe in staat is? ‘Als ik kon zeggen wat dat is, kon ik definiëren wat een prozagedicht is, maar dat kan ik niet. In mijn geval is het dat onvermogen om te zeggen wat het is dat me inspireert en maakt dat ik ze lees.’

Simic’ essay is een inspirerende dwaaltocht, waarin de onmacht om prozapoëzie te definiëren toch een boeiende inkijk biedt in wat zij allemaal vermag. En zover verwijderd van een definitie is Simic aan het slot van zijn opstel niet: ‘Ze zien er uit als proza en werken als gedichten, omdat ze zich, met de schijn tegen, in vliegenvangers van onze verbeelding veranderen.’ ◀

Charles Simic schreef op uitnodiging van Poetry International het essay ‘Prozapoëzie’ als opening van de festivalbloemlezing *Hotel Parnassus. Poëzie uit de hele wereld*.